

THE QUEST FOR THE LOST EPIGRAM

GRIEKSE BOEKEPIGRAMMEN IN MIDDELEEUWSE MANUSCRIPTEN

INSTRUCTIES

Beste begeleiders,

In deze opdracht nemen de leerlingen even de rol van onderzoeker voor de Database of Byzantine Book Epigrams (DBBE) over. Ze krijgen een manuscript-afbeelding te zien met daarop een boekepigram. Hun opdracht? Zo veel mogelijk te weten komen over dit epigram. Waarover gaat het? Wie schreef het? Wanneer kwam het in dit manuscript terecht? Ga samen met hen op zoek naar het verhaal achter dit epigram.

In dit document geven we:

- de instructies voor het begeleiden van de opdracht (in de gele kaders);
- de oplossingen bij de vragen.

ALGEMEEN

- De opdracht is berekend op **20 à 25 minuten**. Hieronder geven we per onderdeelje een tijdsindicatie mee. Als je merkt dat leerlingen lang bezig zijn met één onderdeel, kan je gerust zelf wat meer sturen en verder gaan naar het volgende deeltje.
- **Schermdelen:** het lijkt ons handig om twee tabbladen naast elkaar te delen:
  - enerzijds de hand-out die de leerlingen afgedrukt bij zich hebben;
  - anderzijds de webpagina waar de leerlingen op werken (dus: eerst de pagina met de manuscript-afbeelding; daarna DBBE).
- De oefening is vooral bedoeld als een verkenningstocht. Antwoorden op de vraagjes kan vooral **mondeling** gebeuren: leerlingen hoeven zeker niet alles te noteren. Ze krijgen de oplossingsleutel achteraf ook toegestuurd.
- Anne-Sophie en Sien zijn stand-by tijdens de opdracht. Stuur gerust een berichtje als er vragen of problemen zijn.

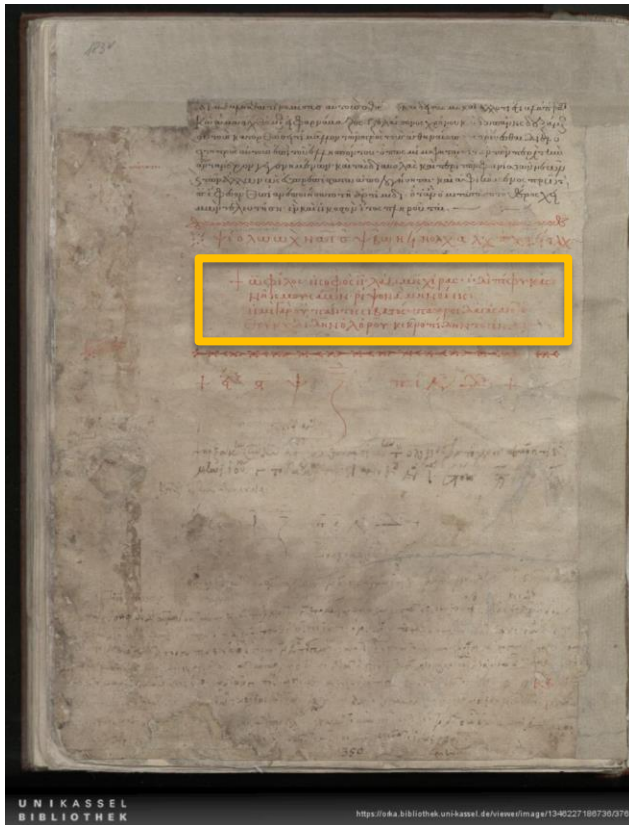
Dankjewel om ons te helpen met de begeleiding, en veel plezier!

1. SPOT HET EPIGRAM (5')

Deel de link naar de website in de chat van de breakout room.

Ga naar de volgende website: <https://orka.bibliothek.uni-kassel.de/viewer/image/1346227186736/376/>.

Daar vind je deze afbeelding (maar kijk zeker op de website, waar je kan in- en uitzoomen op de foto).

We zoeken op dit folio een boekepigram van vier verzen.

- Waar vind je het epigram? zie kader
- Waarom zie je dat dit een boekepigram is?
  - rode inkt (verschillend van de inkt waarin de hoofdtekst is geschreven)
  - lettertype: hoofdletters (majuskel) (vs. de hoofdtekst, die in kleine letters (minuskel) geschreven is)
  - bladspiegel: tussen twee decoratieve balkjes, los van de hoofdtekst, in verzen i.p.v. doorlopende tekst
  - ...

- c) Joepie! We hebben het epigram gevonden!
Ontcijfer de eerste regel van het epigram; of probeer een aantal letters of (hopelijk) woorden te herkennen.

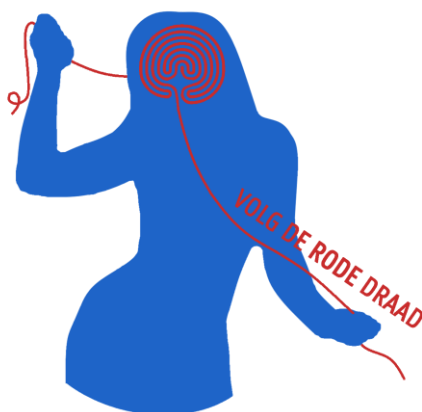
Besteed hier zeker niet te veel tijd aan! Als de leerlingen bijvoorbeeld de (bekende) woorden φίλος en σοφὸς kunnen ontcijferen, is dat prima. Eventueel kan je daarna zelf nog even de transcriptie van het volledige eerste vers overlopen, en tonen welke letters waar staan.

+ ὦ φίλος· εἰ σοφὸς εἶ· λάβε μ' ἐς χέρας· εἰ δέ πέφυκας

νήϊς μουσάων, ῥῆψον ἄ μὴ νοέεις·

εἰμὶ γὰρ οὐ πάντεσσι βατός, παῖροι δ' ἀγάσαντο

θουκυδίδην ὀλόρου· κεκροπίδην τὸ γένος

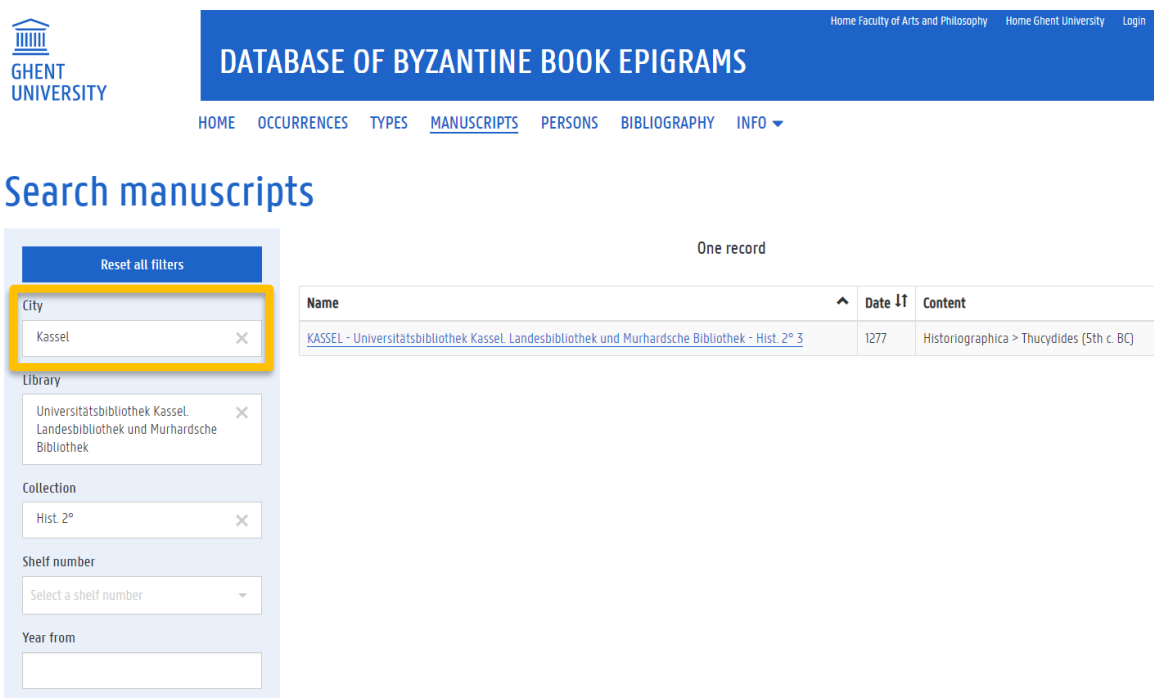
2. AAN DE SLAG MET DE DATABASE

Eens je deze informatie verzameld hebt, kan je aan de slag in DBBE!

Ga naar <https://www.dbbe.ugent.be> en zoek in de database het manuscript dat je daarnet gezien hebt (op de webpagina ontdek je dat het manuscript in Kassel bewaard wordt met als plaatsnummer Hist. 2° 3).

De leerlingen hebben normaal gezien de database al open staan. Deel voor de zekerheid de link naar DBBE nog eens in de chat: <https://www.dbbe.ugent.be/>. De leerlingen kunnen op hun eigen scherm zoeken of meevolgen op het gedeelde scherm van de begeleider.

Vanaf de homepage van DBBE klik je op het tabblad 'Manuscripts', waar je het juiste manuscript op de volgende manier kan vinden.

GHENT UNIVERSITY

Home Faculty of Arts and Philosophy Home Ghent University Login

DATABASE OF BYZANTINE BOOK EPIGRAMS

HOME OCCURRENCES TYPES MANUSCRIPTS PERSONS BIBLIOGRAPHY INFO ▾

Search manuscripts

Reset all filters

City

Kassel

Library

Universitätsbibliothek Kassel, Landesbibliothek und Murhardsche Bibliothek

Collection

Hist. 2°

Shelf number

Select a shelf number

Year from

One record

Name	Date	Content
KASSEL - Universitätsbibliothek Kassel, Landesbibliothek und Murhardsche Bibliothek - Hist. 2° 3	1277	Historiographica > Thucydides (5th c. BC)

Als dat niet lukt, is hier de link naar het juiste manuscript: <https://www.dbbe.ugent.be/manuscripts/31762>. Indien nodig, kan je die ook in de chat plakken.

2.1 MANUSCRIPT: THE QUEST BEGINS (3')

- a) Wanneer werd het manuscript geschreven? in 1277 (13de eeuw)
- b) Waar werd het manuscript geschreven? het Chora klooster in Istanbul (Constantinopel)
- c) Wat is de inhoud van het manuscript? De Historiën van Thoukydides.
- d) Hoeveel boekepigrammen bevat dit manuscript in totaal? 2

Klik nu op het epigram dat we zonet hebben ontcijferd!

Je kunt doorklikken via de link op de manuscript-pagina. Het gaat om de tweede occurrence.

DATABASE OF BYZANTINE BOOK EPIGRAMS

Home Faculty

HOME OCCURRENCES TYPES MANUSCRIPTS PERSONS BIBLIOGRAPHY INFO ▼

Manuscript

KASSEL - Universitätsbibliothek Kassel. Landesbibliothek und Murhardsche Bibliothek - Hist. 2° 3

Content	Historiographica > Thucydides (person page)
Date	1277
Origin	the Chora Monastery < Konstantinoupolis < Turkey
Bibliography	P. Vogel, 2000, Die Handschriften der Universitätsbibliothek Kassel, Landesbibliothek und Murhardsche Bibliothek der Stadt Kassel. Manuscripta historica (vol. 4.3), Wiesbaden: 4-5
Identification	Diktyon (Pinakes), 36633
Occurrences	→ [31765] τέλος σὺν θεῷ τῆς βίβλου Θουκυδίδου (f. 183v) → [31764] ὦ φίλος· εἰ σοφὸς εἶ· λάβε μ' ἐς χέρας· εἰ δέ πέφυκας (f. 183v)
Acknowledgements	Creator(s) Maria Tomadaki

Last modified: 2020-09-01.

Dit is de link naar de juiste pagina: <https://www.dbbe.ugent.be/occurrences/31764>.

Opnieuw: de link kan in de chat komen indien nodig.

2.2 OCCURRENCE: TARGET LOCKED (2')

a) Waar in het manuscript vinden we het epigram terug?

Het epigram staat op f. 183v. Het is geschreven aan het einde van Thoukydides' Historiën.

Laten we nu eens inzoomen op de inhoud van ons epigram. Klik door naar de type en beantwoord de volgende vragen.

Doorklikken kan via de bovenste link op de occurrence-pagina.

DATABASE OF BYZANTINE BOOK EPIGRAMS

HOME OCCURRENCES TYPES MANUSCRIPTS PERSONS BIBLIOGRAPHY INFO ▾

Occurrence 31764

- 1 + ὦ φίλος· εἰ σοφὸς εἶ· λάβε μ' ἐς χέρας· εἰ δέ πέφυκας
- 2 νῆις μουσάων, βῆσον ἅ μὴ νοέεις·
- 3 εἰμὶ γὰρ οὐ πάντεσσι βατὸς, παῦροι δ' ἀγάσαντο
- 4 θουκυδίδην ὀλόρου· κεκροπίδην τὸ γένος

Type(s)	[2214] ὦ φίλος, εἰ σοφὸς εἶ, λάβε μ' ἐς χέρας· εἰ δέ γε πάμπαν (4 verses)
Text source	DBBE (Inspection of a reproduction of the manuscript)
Text status	Text completely known
Date	1277
Manuscript	KASSEL - Universitätsbibliothek Kassel. Landesbibliothek und Murhardsche Bibliothek - Hist. 2° 3 [1277]
Place in Manuscript	f. 183v
Palaeographical information	Written in red ink.
Contextual information	The epigram is written at the end of Thucydides' History.

Dit is de correcte link: <https://www.dbbe.ugent.be/types/2214>.

2.3 TYPE: ZOOMING IN (6')

Lees het gedicht met de vertaling ernaast.

Wij zouden zelf voorstellen om het gedicht samen met de leerlingen luidop te lezen, zowel in het Grieks als in het Nederlands.

- a) Over wie gaat dit gedicht? *Thoukydides, de Muzen*
- b) Wie wordt aangesproken? *de lezer (= ᾧ φίλος)*
- c) Wie is de ik-persoon? *het manuscript, het boek*
- d) Hoeveel keer is dit gedicht als boekepigram overgeleverd? *17 (dit aantal kan nog oplopen, als er nieuwe occurrences ontdekt worden)*

2.4 ANDERE OCCURRENCES: SOLVING THE PUZZLE (6')

Er zijn drie versies van dit epigram overgeleverd. De versie die jullie net gelezen hebben, is de meest populaire, maar er zijn ook twee uitzonderingen...

Leerlingen kunnen via de type-pagina doorklikken naar de juiste pagina's, maar het lijkt ons handiger als jullie de juiste links (cf. infra) gewoon in de chat delen.

Ga naar de occurrence in manuscript Vatican City, Biblioteca Apostolica Vaticana - Urb. gr. 67:
<https://www.dbbe.ugent.be/occurrences/19127>.

- a) Wanneer is dit epigram geschreven? *in de 15de eeuw*
- b) Wie heeft het in dit manuscript neergeschreven? *Demetrios Angelos, een arts (ἰατρός) en verpleger in een ziekenhuis (νοσοκόμος)*
- c) Zien jullie verschillen met het Kassel-epigram?
  - i) Over wie gaat dit epigram? *Galenos, een Griekse dokter uit de 2de-3de eeuw n.C.. Na Hippokrates is hij de bekendste arts uit de Oudheid.*
  - ii) Wat is de inhoud van dit manuscript? *De medische werken van Galenos.*

Kijk nu ook naar de occurrence in manuscript Milan, Biblioteca Ambrosiana E 6 sup.:
<https://www.dbbe.ugent.be/occurrences/21075>.

- a) Wie heeft dit epigram geschreven en wanneer? Demetrios Angelos in de 15de eeuw.
- b) Over wie gaat dit epigram? De Griekse filosoof Aristoteles.
- c) Merk je hierbij een connectie op met de inhoud van dit manuscript?

Ja, het manuscript bevat werken van Aristoteles.

- Wat valt je op wanneer je de drie occurrences met elkaar vergelijkt?
- Hoe verklaar je dat?
- Welke van deze drie versies is de oudste?

Deze laatste vraagjes zijn bedoeld als een korte afsluiter bij de opdracht. Ze kunnen tot een gesprekje over de epigrammen leiden. We knopen hierbij aan in de conclusie van de workshop.

De drie occurrences zijn drie varianten van hetzelfde gedicht: het eerste epigram (in het Kassel manuscript) gaat over Thoukydides, het tweede epigram (in het Vaticaan manuscript) over Galenos en het derde epigram (in het Milaan manuscript) over Aristoteles. De inhoud van de epigrammen is aangepast aan de teksten waarbij ze zijn overgeleverd. Dit gebeurt heel vaak bij boekepigrammen. In de 15de eeuw besloot Demetrios Angelos het Thoukydides-epigram te herwerken. Die versie is heel wat ouder: in de 13de eeuw werd het in het Kassel manuscript neergepend, maar de vroegste occurrences dateren al van de 10de eeuw, 500 jaar voor Demetrios Angelos. Demetrios kon het herwerkte epigram op die manier invoegen na de teksten van Galenos en Aristoteles.

Na 25 minuten komen alle deelnemers terug in de hoofdsessie terecht.